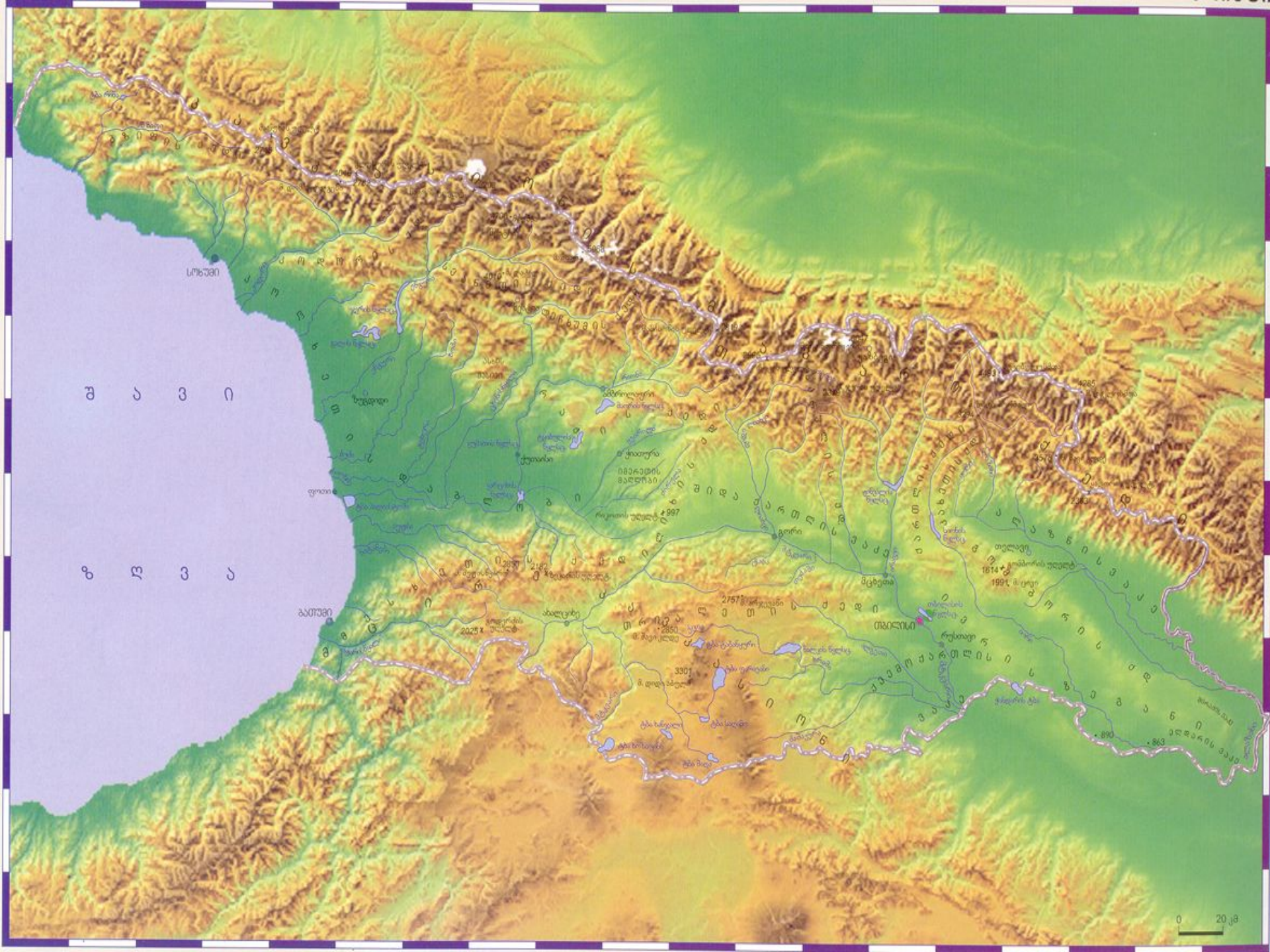

Sesavali

1. geografiuli mdebareoba, bunebrivi garemo, mosaxleoba

saqarTvelo mdebareobs kavkasiis **dasavleT** da **samxreT** regionSi. saqarTvelos CrdiloeTidan esazRvrebba **kavkasionis qedi**, samxreTidan **mcire kavkasioni**, dasavleTidan **Savi zRva**, aRmosavleTidan **daRestani** (ruseTis federacia) da **azerbaijani**.

მ ს მ ი

ზ მ მ მ

ბათუმი

თბილისი

მცხეთა

თბილისი

მცხეთა

saqarTvelos teritoria – **69.7 aTasi kv. km**

saqarTvelos maRali mwvervalebia: **Sxara** (5201 m.), **yazbegi** (5047 m.), **uSba** (4696-4710).

saqarTveloSi 25 aTasze meti mdinarea. yvelaze grZeli da wyaluxvia **rioni (327 km)**.

saqarTvelos mTavari mdinarea **mtkvari (1304 km)**, magram misi mxolod Sua nawilia saqarTvelos teritoriaze.

saqarTveloSi daax. 860 tbaa. yvelaze Rmaa **riwis tba** (daax. 150 m.) md. **bzifis** xeobaSi (afxazeTi), xolo farTobiT yvelaze didia **faravnis** tba (daax. 37km²).

- პირობითი აღნიშვნები
- მდინარე
 - პრიადი-მდინარე
 - ტბა
 - მღვებ ტბა
 - სედიმენტების დაბინძურება
 - ქარაბუკალი
 - სარწყავი
 - კონსერვირი
- წყაროები
- თერმული წყარო
 - მინერალური წყარო

მთავარი მდინარეების სიგრძე საქართველოს ფარგლებში (კმ)

ალაზანი	390
აოზი	357
მტკვარი	351
ჩოჩხი	327
ტეგური	221
ზნამი	220
ცხენოსნული	183
ვერთა	155
ზიზი	150
სუფსა	117
აღვლი	116
ფიდი ლიხვი	115
მზიფი	115
არაგვი	112
კოდორი	110
ტეზური	101
აჭარისწყალი	90
ქსანი	84

მთავარი ტბების ფართობები (კვ. კმ)

ფარავანი	37,5
ბოზაფინი (კარნახი)	26,3
პალასტომი	18,2
ტახანური	14,2
ზანაღი	13,3
ჯანდარი	10,6
მადიათა	8,7
საღამოს ტბა	4,8
ჩანა	1,5
ველის ტბა	1,3
ბაზალეთი	1,2

უმთავრესი წყალსაცავების ფართობები (კვ. კმ)

ნაღკის	34,0
სიონის	14,4
ჯვრის	13,5
შაირის	13,2
თბილისის	11,8
ფინელის	11,5
ტაბულის	11,5
ვალის	8,0
ვარციხის	5,1
გუმთის	2,4
იფეთის	2,3
ლაჯანურის	1,6

ქუისეთის უღეერთატი

**2002 wlis monacemebiT saqarTvelos mosaxleoba
4 milion 371 aTas 500 kacs Seadgens.**

qarTvelebis garda saqarTveloSi cxovroben
**somxebi, azerbaijanelebi, rusebi, osebi,
afxazebi, berZnebi, ebraelebi** da sxv.

qarTvelTa sarwmunoeba **marTImadideblobaa,**
Tumca gvxdebian rogorc **mahmadiani** (aWara)
aseve **kaTolike** (mesxeTi, samxr. saqarTvelo)
qarTvelebic.

2. mokle istoriul-geografiuli mimoxilva

saqarTvelos centraluri mxarea **qarTli** – **Sida**, **qvemo** da **zemo** qarTli (mesxeTi).

qarTis aRmosavleTiT esazRvreba **kaxeT-hereTi**. aRm. saqarTvelos SemadgenlobaSi Sedioda misgan Crd-aRmosavleTiT mdebare **kaxi**, **belaqani** da **zaqaTala**, romelic amJamad **azerbaijanis** SemadgenlobaSi.

das. saqarTvelos udidesi regionia **imereTi**, mis Crd. dasavleTiT mdebareobs **samegrelo** da **afxazeTi.**, xolo samxr. dasavleTiT **guria** da **aWara**.

3. ZiriTadi saistorio wyaroebi

`moqcevaÁ qarTlisa~ - daax. VII s.

`qarTlis cxovreba~. – daax. XI s. birTvis avtoria ruisis episkoposi, **leonti mroveli**.

krebuli **`qarTlis cxovrebis~** avtorebia:

cnobili - **leonti mroveli, juanSer juanSeriani, sumbat daviTisZe, beri egnataSvilis**

mkvlevarTa mier Serqmeuli saxelebiT - **daviT aRmaSeneblis istorikosi, basili ezosmoZRvari, JamTaaRmwereli, laSa-giorgis droindeli mematiiane...).**

**XVIII s. istorikosi da geografia
vaxuSti batoniSvili.**

**misi nawarmoebia `aRwera
samefosa saqarTvelosa~**

**XVIII s. II nax.-Si
moRvaweobdnen qarTvelis
istorikosebi – papuna
orbeliani, sexnia CxeiZe,
oman xerxeuliZe...**

vaxuSti batoniSvili

ucxoenovani saistorio wyaroebi:

- 1. ZvelaRmosavluri – asuruli, babilonuri da urartuli.**
- 2. berZnuli** (herodote, qsenofonte, tacitusi, straboni...), **bizantiuri** da **romauli**
- 3. somxuri** (eRiSe, lazare farpeci) da sxv.

4. istoriografiuli sakiTxebi

istoriografia istoriis mecnieruli Seswavlaa

Teimuraz bagrationi

istoriografia, rogorc mecnierebis dargi XIX s-Si Camoyalibda

mas saTave daudo peterburgSi gadasaxlebulma qarTvelma batoniSvilma, mefe erekle II-is Zem - **Teimuraz bagrationma**, ruseTis saimperatoro mecnierebaTa akademiis pirvelma sapatio qarTvelma wevrma.

mari brose

mari qsavie felisite brose
(1802-1881), anu **mari brose** -
evropuli qarTvelologiis
fuZemdebeli, frangulad `qarTlis
cxovrebis~ mTargmneli

platon ioseliani

platon ioseliani (1809-1875)

dimitri baqraZe (1827-1890).

eqvTime TayaiSvili

saqarTvelos istoriis wyaroebis
SeswavliT da mecnieruli gamocemiT
cnobilia **eqvTime TayaiSvili**
(1863-1953).

eqvTime TayaiSvilis damsaxureba
gansakuTrebulia sazRvargareT gatanili
qarTuli erovnuli ganZis Senaxvis,
dacvis da 1945 wels kvlav saqarTveloSi
dabrunebis saqmeSi.

igi Seracxulia wmindanad (2001 w.).
mas **eqvTime RvTiskaci** ewodeba.

ivane javakishvili

ivane javakishvili
(1871-1940) TaosnobiT
daarsda Tbilisis universiteti
1918 wels.

igi erTaderTia qarTvel
mecnierebs Soris, romelic
qarTuli saxelmwifos fulis
erT-erT (5 larian) kupiurazea
gamosaxuli.

5. qarTvelTa eTnogenezi;

qarTuli ena msoflios enaTa Soris

herodote (Zv.w. daax. 484-425 ww.) - kolxebis egvipturi warmoSobis Teoria

XI s-is qarTvel istorikosi **leonti mroveli** – Teoria kavkasiis yvela xalxis erTi saerTo winapris - iafetis STamomavali **Targamosis** Sesaxeb, romlis rvidan erT-erTi Ze - **qarTlosi** – qarTvelTa legendaruli mamamTavari iyo.

`**moqceva**Á **qarTlisa**~ - qarTvelebi mosulebia arian-qarTlidan

- **ivane javaxiSvili** - qarTveli da sxva kavkasieli xalxebi movidnen samxreTidan ramdenime etapad. maTi gadmosaxleba daiwyo Zv.w. XIV s-Si da dasrulda Zv.w. VIII s-Si.

- **simon janaSia** - qarTvelTa winaprebi iyvnen **xeTebi** da **subarebi** (subarebi cxovrobdnen CrdiloeT mesopotamiidan kavkasionamde.

- bolo xanebis qarTul istoriografiis Teoria - qarTveli tomebis **avtoqtonoba**

msoflios xalxTa enebi –

15 ojaxi: mag. indoevropuli, semituri, qamituri da sxv.

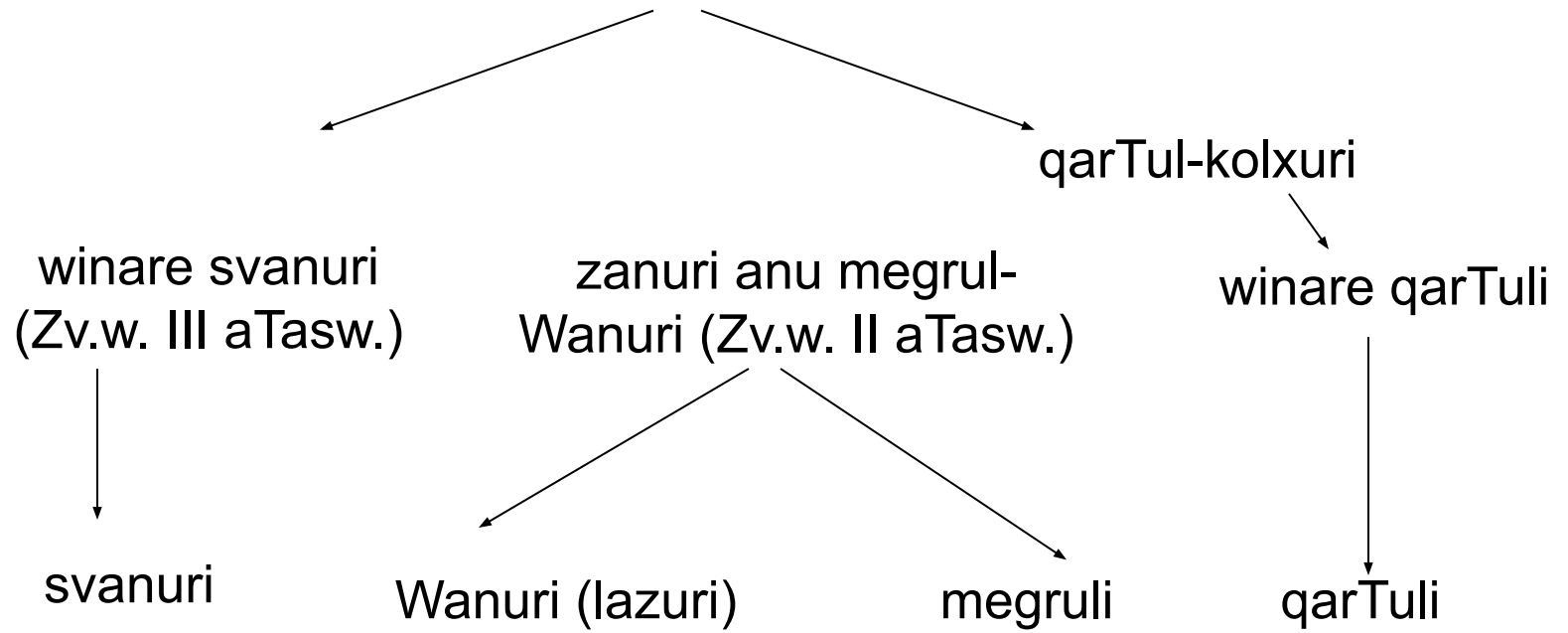
iberiul-kavkasiur enaTa ojaxi oTxi jgufisagan Sedgeba:

- 1. qarTveluri anu iberiuli**
- 2. afxazur-adiReuri jgufi**
- 3. naxuri jgufi**
- 4. daRestnuri jgufi.**

qarTvelur anu iberiul jgufSi Sedis:

- 1. qarTuli,**
- 2. zanuri** (megruli da Wanuri anu lazuri kiloebi)
- 3. svanuri.**

saerTo-qarTveluri

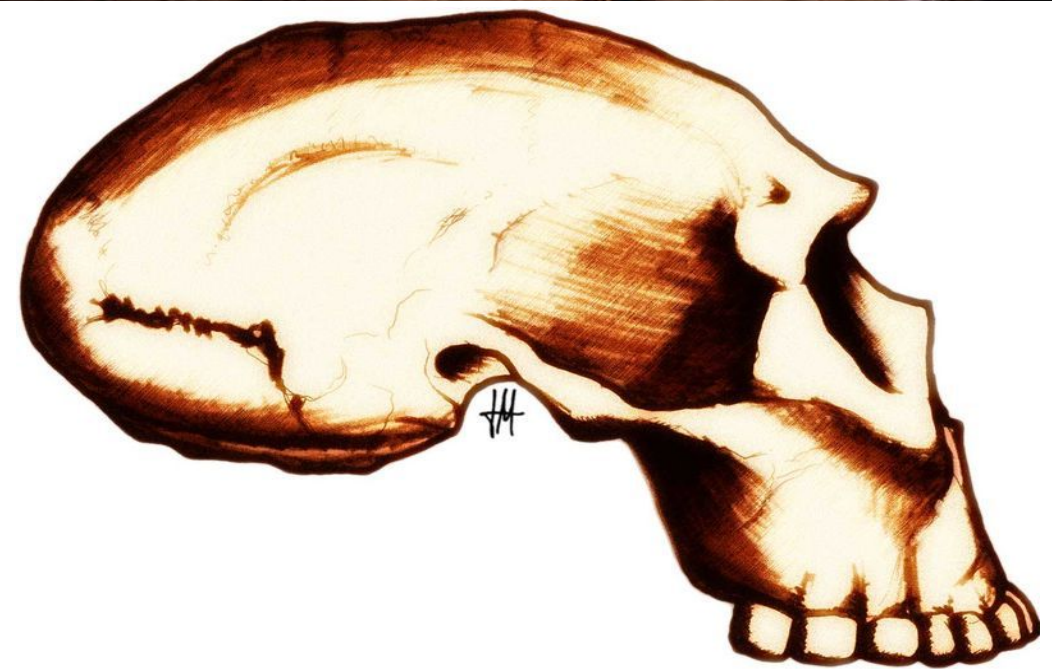

nawili I
saqarTvelo uZvelesi droidan
qristianobis miRebamde

1. pirvelyofili adamiani saqarTvelos
teritoriaze

mecnierebi miiCneven, rom dedamiwaze adamiani daaxloebiT **2 mil. wlis**
winaT warmoiSva. saqarTvelos teritoriaze, **dmanisSi** napovni adamianis
naSTi 1.8 mil. wlisaa

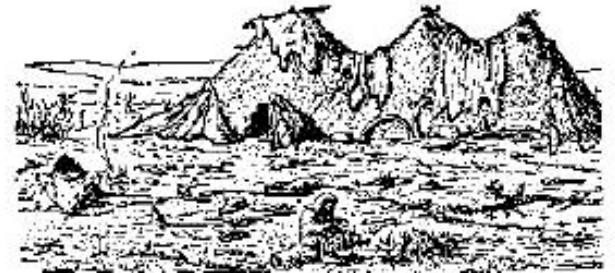
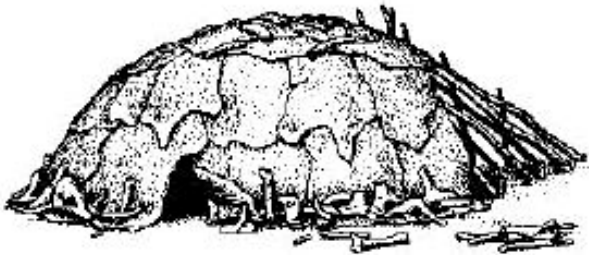
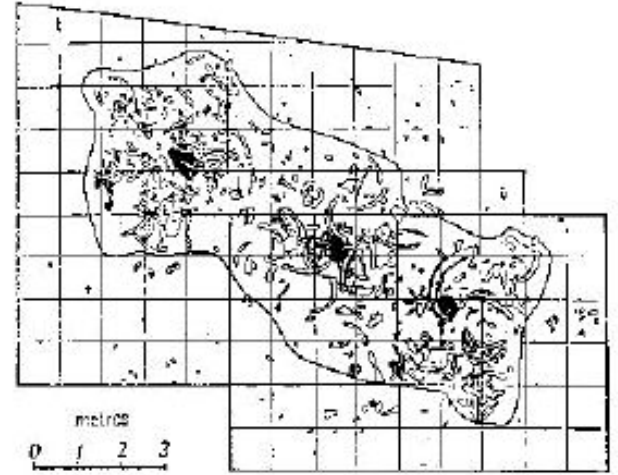
**dmanisSi napovni
adamianis
Tavis qala
da mis mixedviT
aRdgenili maketi.**

Zveli qvis xana anu paleoliTi

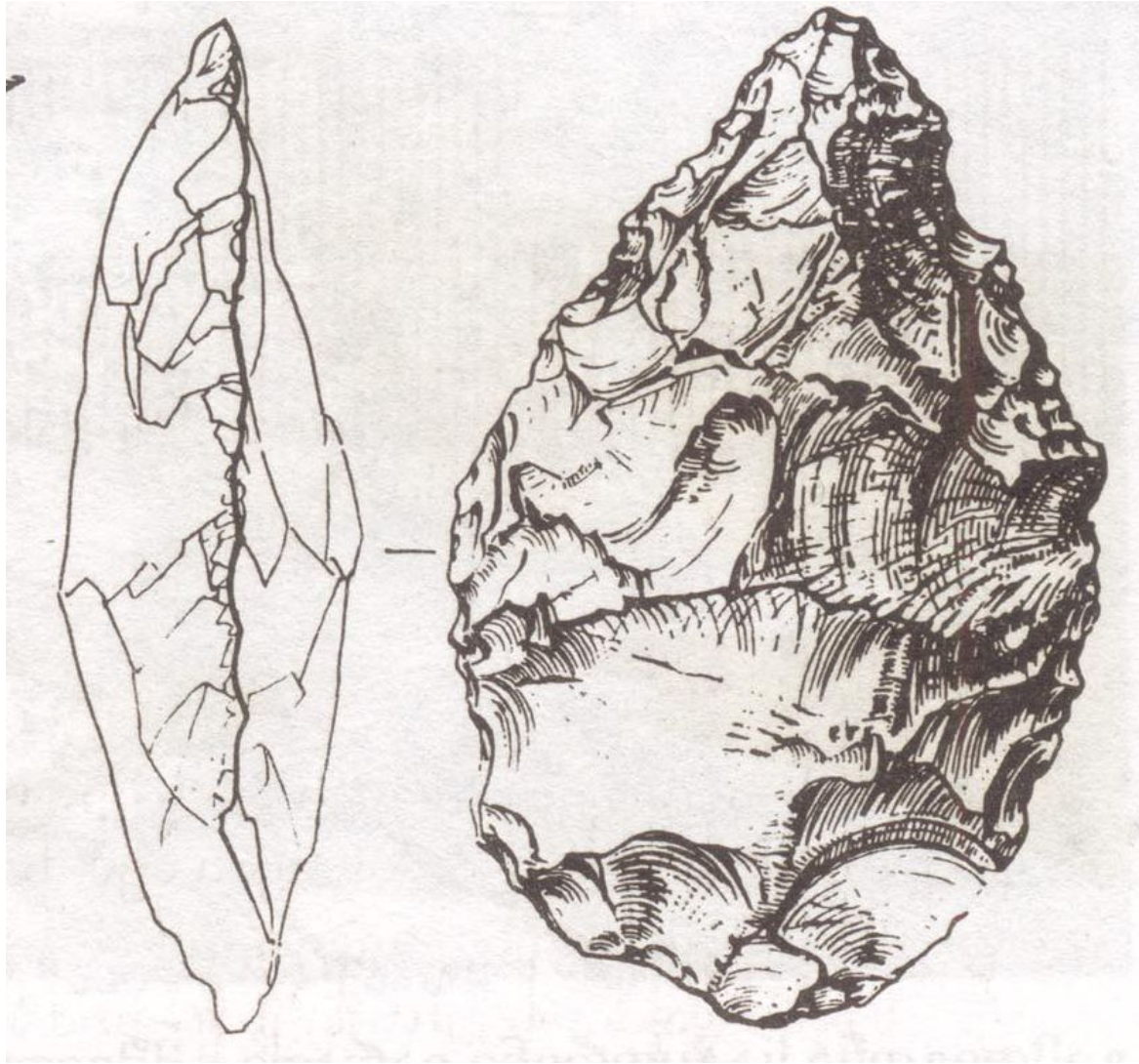
- 1. adreuli, anu qveda paleoliTi**
- 2. gviani, anu zeda paleoliTi**

qveda paleoliTi - grZeldeba adamianis
warmoSobidan 35 000 w. wina periodamde

zedა paleoliTi – daiwyo 30 000 wlis win,
damTavrda 10-12 aTasi wlis win

paleolit'is xanis adamianis sacxovrebeli

qveda paleoliTis xanis qvis xelculi

zeda paleoliTis dros naTesaoba qalis
xaziT ganisazRvreboda, da gvars
dedamTavruli, anu **matriarqaluri** gvari
ewodeboda

zeda paleoliTis drosve warmoiqmnen
tomebi.

paleoliTis xanaSi gaCnda pirvelyofil
adamianTa **religia.**

axali qvis xana – neoliTi

**daiwyo 12 000 wlis win, damTavrda – 7-6 aTasi
wlis win**

**neoliTuri revolucia niSnavs adamianis
mwarmoeblad gadaqcevas**

spilenZ-qvis xana – eneoliTi

**daiwyo 7-6 aTasi wlis win, damTavrda – IV
aTaswleulSi**

brinjaos xanaa - IV-II aTaswleuli

Sedgeba sami qveperiodisagan:

- 1. adre brinjaos xana – IV-III aTaswleulis I naxevari**
- 2. Sua brinjaos xana – III aTaswleulis II naxevari – II aTaswleulis I naxevari**
- 3. gvian brinjaos xana - II aTawl. II nax.**

1. adre brinjaos xanaSi (IV-III aTasw. I nax.) saqarTveloSi Camoyalibda **mtkvar-araqsis** kultura, romelic ara marto **amierkavkasiaSi**, aramed mTels **winaaziaSi** gavrcelda.

2. Sua brinjaos xanaSi (III aTasw. II nax.- II aTasw. I nax.) ukve iqmneba **tomTa didi kavSirebi**. gardacvlil tomTa beladebs pompezurad asaflavebdnen da maT saflavze aRmarTavdnen uzarmazar **yorRanebs** – 10-15 metris simaRlis da 1 heqtari farTobis miwayrilebs.

amis dadasturebaa **TrialeTis** kultura. erT-erTi aseTi yorRanidan SemorCenilia **oqros Tasi** da **vercxlis sasmisi**.

**TrialeTis oqros Tasi
(Sua brinjaos xana)**

**TrialeTis vercxlis sasmisi
(Sua brinjaos xana).**

saduRa (kaxeTi), Sua brinjaos xana

yorRanuli samarxi, Sua brinjaos xana

gvian brinjaos xanaSi (II aTawl. II nax.)

saqarTveloSi ori didi kulturuli wre Camoyalibda –
dasavlur qarTuli da aRmosavlur qarTuli.

am dros ukve Cndeba mdidari da Raribi, anu
qonebrivi uTanasworoba e.i. **pirvelyofili Temuri**
wyobileba iwyebes rRvevas

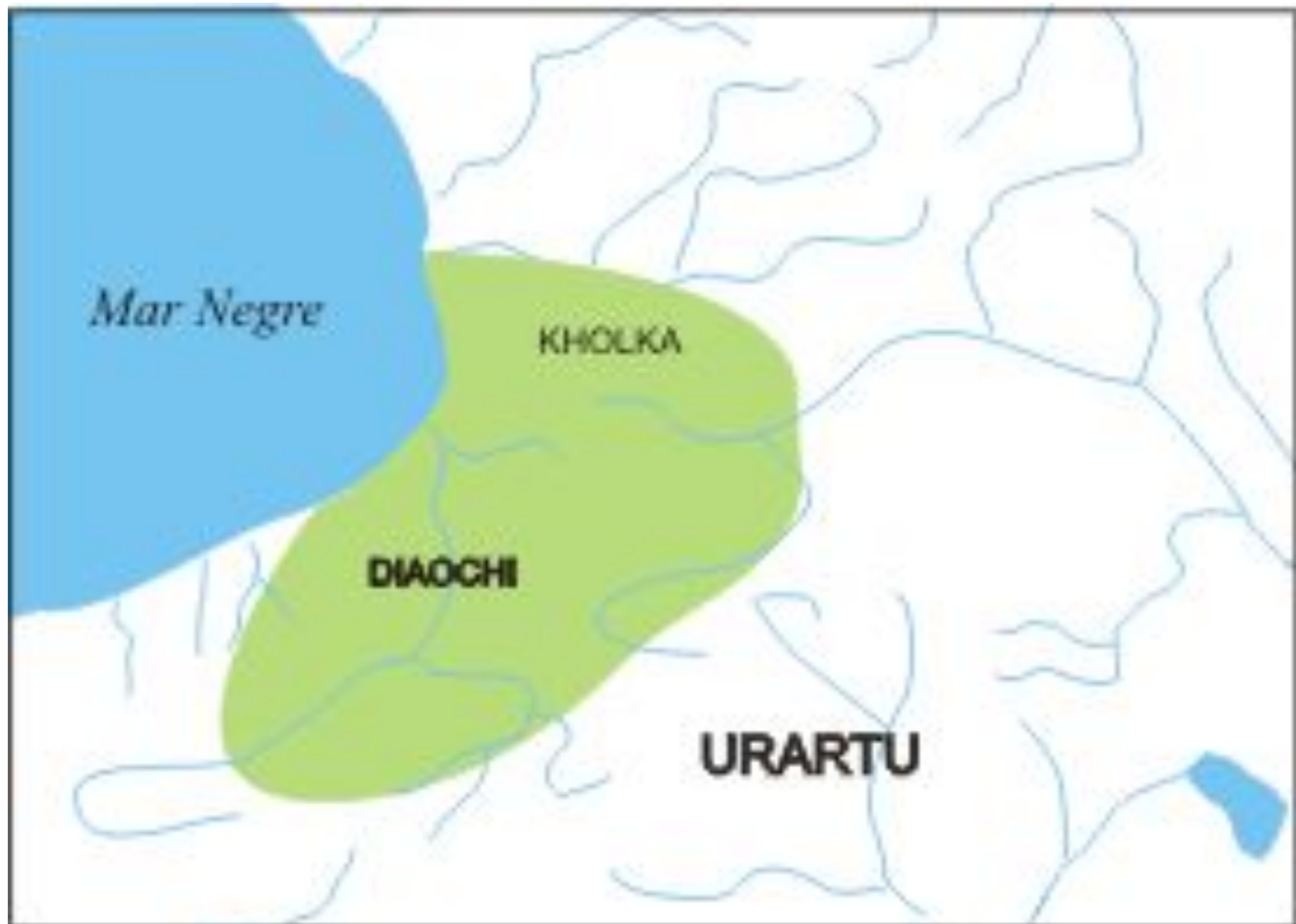
2. uZvelesi qarTuli saxelmwifoebi diaoxi da kolxa

diaoxi – Camoyalibda Zv.w. Il aTaswl. bolos
istoriuli saqarTvelos samxreT-dasavleT da
samxreT regionebsi

diaoxi taoxi tao

**diaoxis mefe – sieni – pirveli CvenTvis
cnobili mefe qarTuli samyarodan**

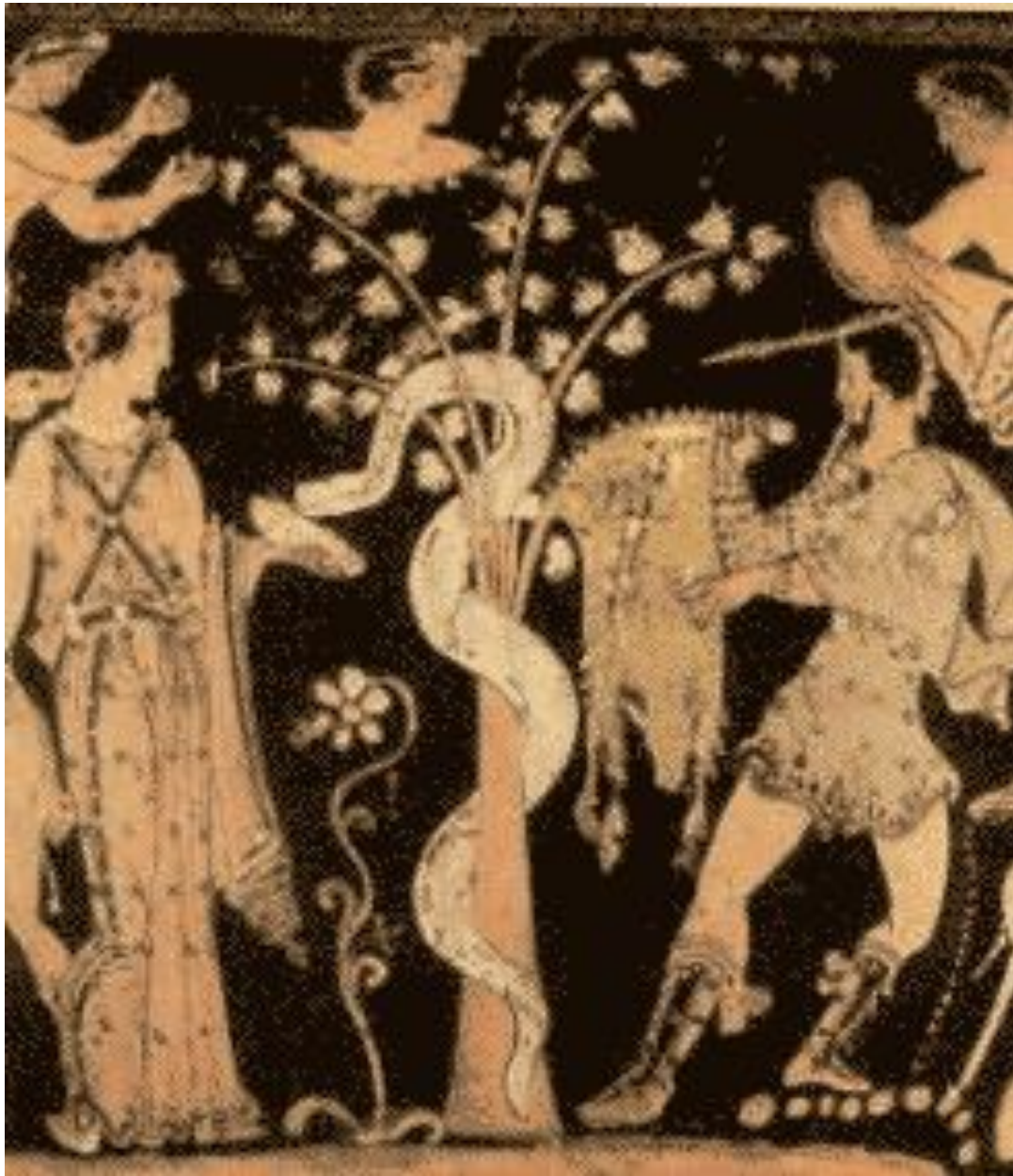

urartu – warmoiqmna Zv.w. IX s. vanis tbi
r-nSi (dRev. TurqeTi), dedaqalaqi – **tuSfa**.

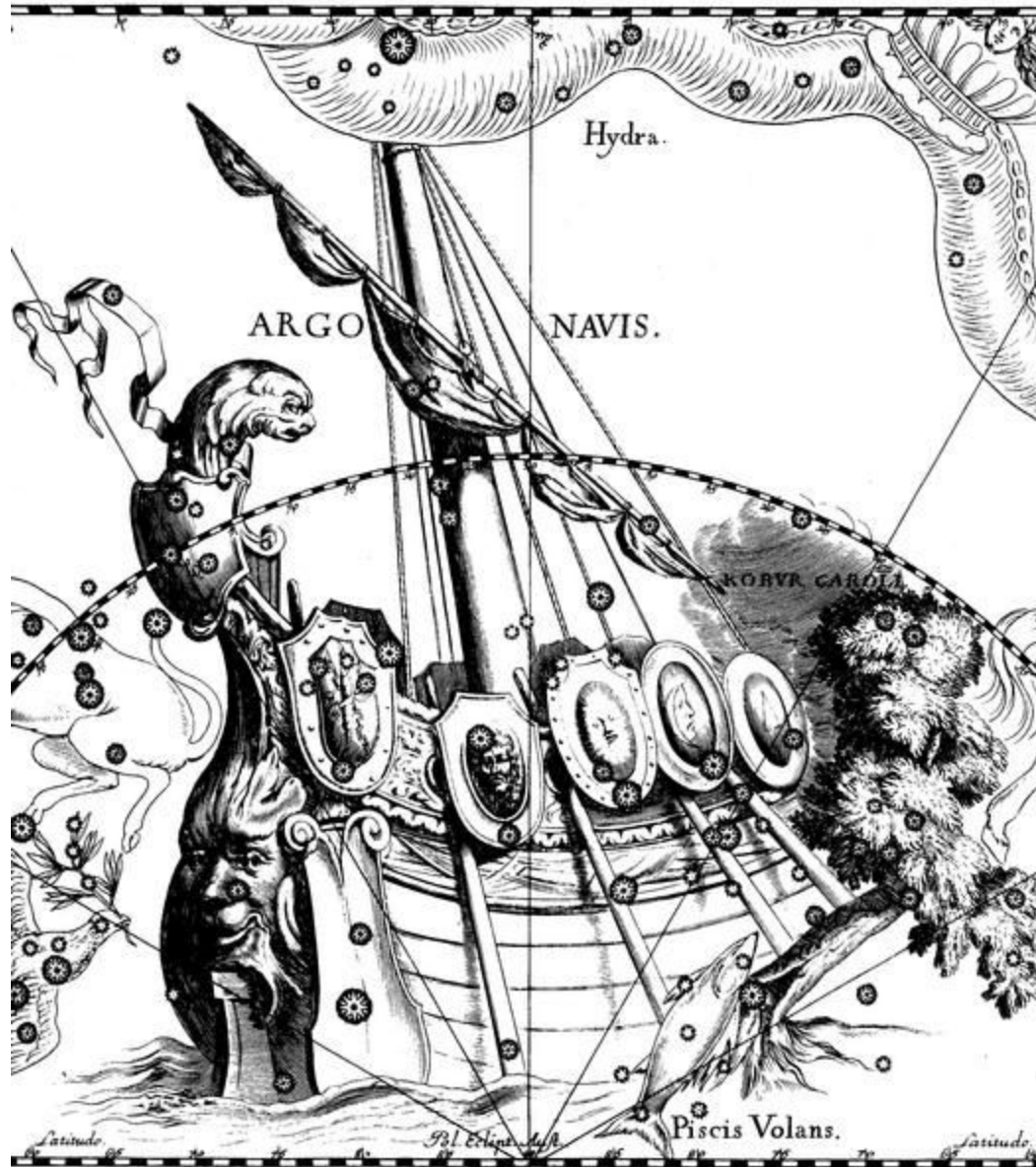
diaoxi ganadgurda Zv. w. VIII s-Si

kolxa – Camoyalibda Zv. w. XI s-Si da
arsebobda Zv.w. VIII s-mde
igi Savi zRvis pirs mcxovreb tomTa
gaerTianeba iyo.

kolxa gaanadgures **kimerielebma**

iazoni da medea itaceben oqros sawmiss

argo, Zveli berZnuli graviura

3. egrisis (kolxeTis) samefos warmoqmna

kolxeTi (egrisi)– warmoiqmna Zveli kolxas saxelmwifos nangrevebze Zv.w. VII-VI ss-Si.

kolxeTis dedaqalaqi iyo **cixe-goji**.

kolxeTSi iyo rogorc berZnuli axalSenebi: **fazisi** (foTi), **gienosi** (oCamCire), **dioskuria** (soxumi), **pitiunti** (biWvinTa), aseve adgilobrivi qalaqebi: **vani**, **dablagomi**, **kutaia** (quTaisi).

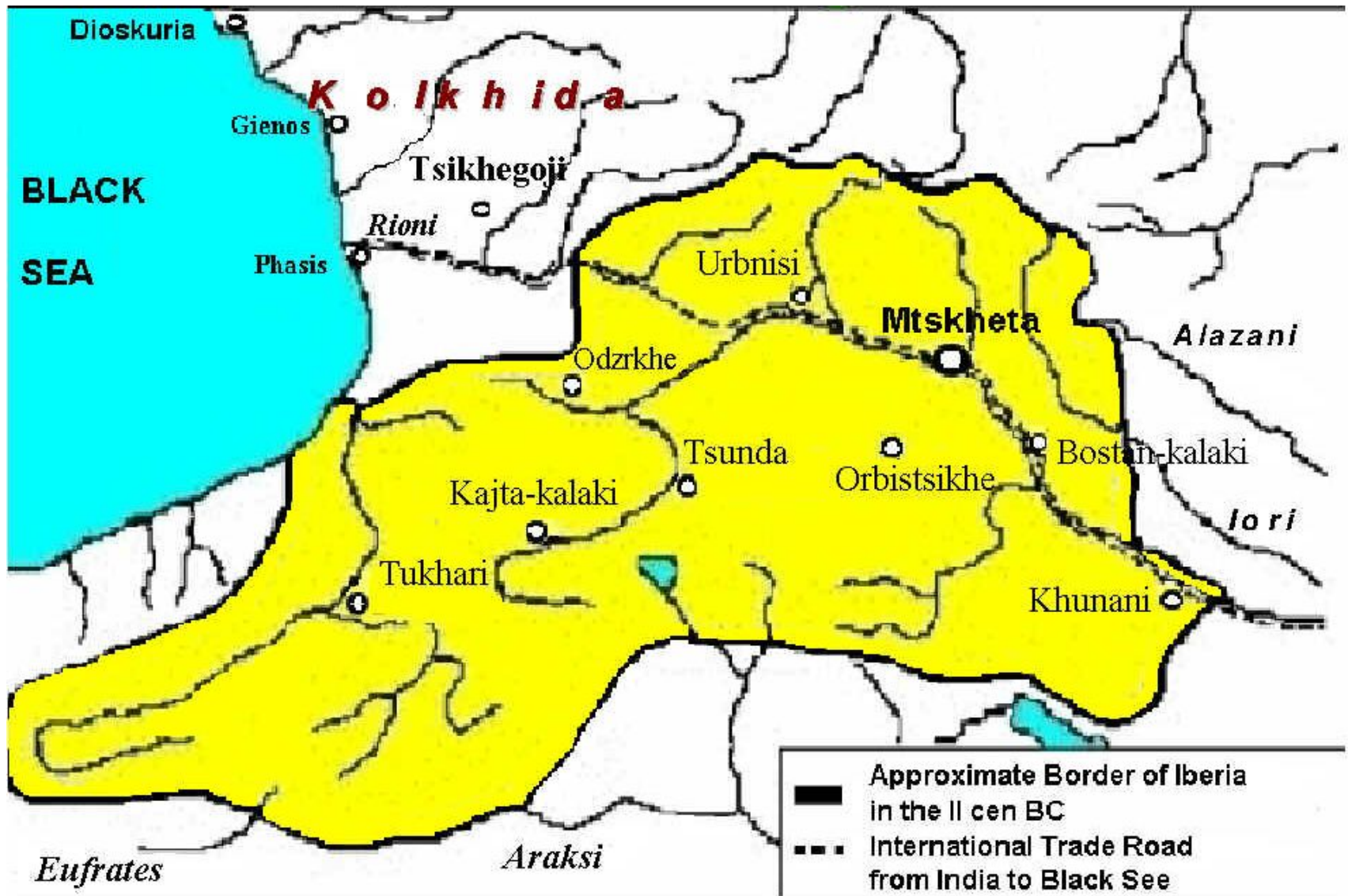

kolxuri TeTri

4. qarTlis (iberiis) samefos warmoqmna. mefe farnavazi

qarTli (iberia) – warmoiqmna Zv.w. IV-III ss-Si.
farnavazma daamarcxa **azo** da Tavi qarTlis mefed
gamoacxada
farnavazma qarTli 8 saerisTavod dahyo; **mcxeTa**
gadaaqcia samefo qalaqad, mTavar kerpap
gamoacxada **armazi**.

`mefeTa cxovrebis~ cnobiT farnavazma ganavrco
qarTuli ena da Seqmna damwerloba

5. pompeusis laSqroba saqarTveloSi

Zv.w. II s. dasawyisi – romma Semotevebi daiwyo
aRmosavleTisaken

miTridate VI

Seiqmna ori somxuri saxelmwifo –
didi da mcire armenia.
gansakuTrebiT Zliweri iyo artaSes
I-is mier daarsebuli didi armenia

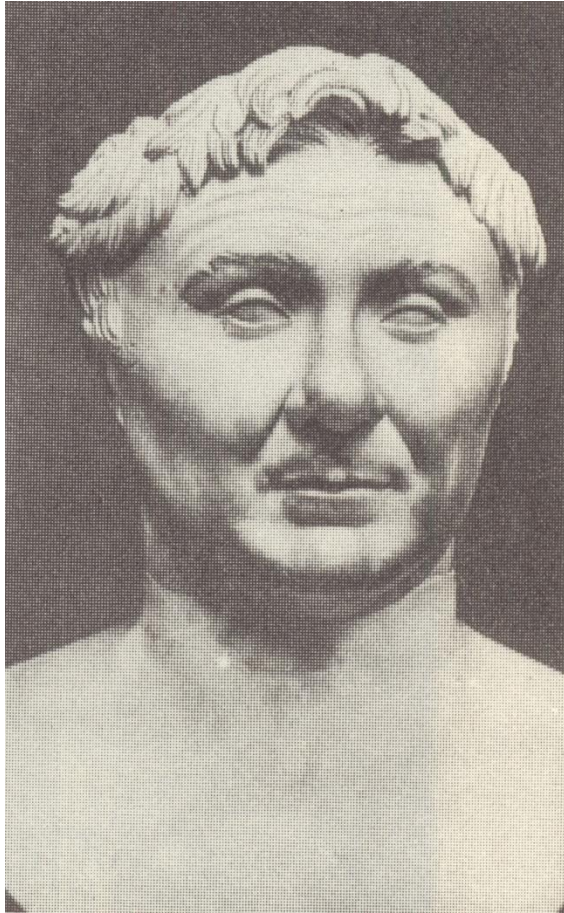
Savi zRvis sanapiroze warmoiqmna
qarTuli tomebiT dasaxlebuli **pontos**
saxelmwifo. man gansakuTrebul
Zlierebas **miTridate VI-s** dros
miaRwia

didi armenia Zv. w. I s.

pontos samefo: miTridate VI-is mefobamde (muqi iasamnisferi), misi gamefebis pirvel periodSi (Ria iasamnisferi), dapyrobiTi omebis Semdeg (vardisferi).

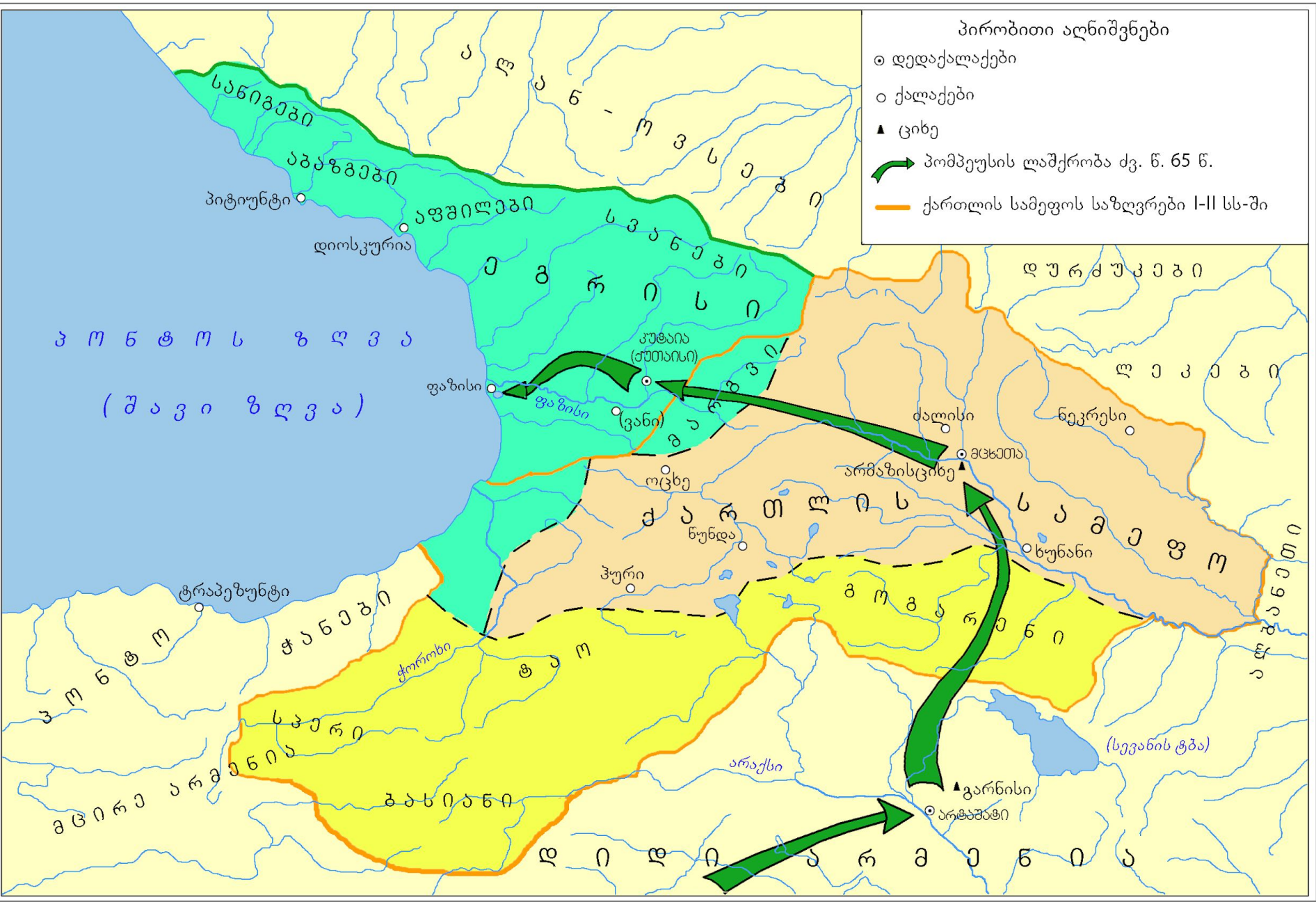

romis senatma pontosa da
somxeTis winaaRmdeg **Zv.w. 66 w.**
gamogzavna **gneus magnus**
pompeusi.

man **iberiaSic** ilaSqra. am dros
qarTISi **artagi** mefobda
artagi damarcxda da iZulebuli
gaxda pompeuss dazaveboda.

iberiidan pompeusi **kolxeTSi**
gadavida da igi brZoliT daikava.

gneus magnus
pompeusi.

პირობითი აღნიშვნები

- ⊙ დედაქალაქები
- ქალაქები
- ▲ ციხე
- ➔ პომპეუსის ლაშქრობა ძვ. წ. 65 წ.
- ქართლის სამეფოს საზღვრები I-II სს-ში

კონტოს ზღვა
(შავი ზღვა)

სანიგაპი
აბაზგაპი
აფშილგაპი
პიტიუნტი
დიოსკურია

კუტაია (შუთაისი)
ფაზისი
ფაზისი
ვანი

ძალისი
მცხეთა
არმაზისციხე

დურძუკაპი
ლეკაპი

ოცხე
ნუნდა

ნეკრესი
ხუნანი

ტრაპეზუნტი

ჭანაპი
ჭოროხი

ჭაო

მომგენი

კონტო
მცირე არმენია

საქარო
ბახიანი

არაქსი

(სევანის ტბა)

ღიღი
გარნისი
არტაშატი